

Mladá veda

Young Science

Rozhovor s prekladateľom Karolom Wlachovským
Betón v architektúre, konkretizácia-personalizácia
Zdroje ekonomického rastu v krajinách V4

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

December 2016 (číslo 2)

Ročník štvrtý

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Bangkok 2014. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišin, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoja, Univerzita Karlova, Praha)

doc. PaedDr. Peter Čuka, PhD. (Katedra cestovného ruchu, Slezská univerzita v Opavě)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, PhD. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra veřejné ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

REDAKCIA

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

Mgr. Martin Hajduk (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

Mgr. Richard Nikischer, PhD. (Sociologický ústav Akademií věd ČR, Praha)

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSS UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

ZDROJE EKONOMICKÉHO RASTU V KRAJINÁCH V4

SOURCES OF ECONOMIC GROWTH IN THE V4 COUNTRIES

Ján Kollár, Barbora Mazúrová¹

Ján Kollár pôsobí ako odborný asistent na Katedre ekonómie na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a zároveň je poslancom v miestnej samospráve. Súčasťou jeho výskumnej práce je problematika verejnej správy a postavenia štátu v spoločnosti v 21. storočí. Barbora Mazúrová pôsobí ako odborná asistentka na Katedre ekonómie na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Súčasťou jej výskumnej práce je aj problematika verejnej správy.

Ján Kollár is a lecturer at The Department of Economics, The Faculty of Economics, Matej Bel University in Banská Bystrica. He is also a member of a local government. The part of his research is the issue of public administration and position of the state in the society in the 21st century. Barbora Mazúrová is a lecturer at The Department of Economics, The Faculty of Economics, Matej Bel University in Banská Bystrica. The part of her research is the issue of public administration.

Abstract

The economic growth is a frequently discussed topic not only among economists but also politicians. Its growth is usually accompanied by a positive impact on the national economy. GDP reflects the quality of living standard in the country. For this reason, the economic growth is one of the most important macroeconomic objectives. It is therefore appropriate to examine and to correlate the sources of economic growth. The intention of scientific study is to analyse and quantify the increase in the proportion of the individual components of aggregate demand to overall economic growth in the V4 countries and compare that finding mutually. This article deals with the empirical side of economic growth. The subjects of our analysis are the economies of the V4 countries that are close to each other in terms of historical and cultural development, as well as the geographic position within the European Union.

Key words: gross domestic product, V4, economic growth, components of aggregate demand

Abstrakt

Ekonomický rast je často diskutovanou témou nielen medzi ekonómami, ale aj politikmi. Jeho rast je spravidla sprevádzaný pozitívnymi vplyvmi na národné hospodárstvo. HDP odzrkadľuje kvalitu životnej úrovne v danej krajine. Aj z tohto dôvodu je ekonomický rast

Adresa pracoviska: Ing. Ján Kollár, PhD., Ing. Barbora Mazúrová, PhD., Katedra ekonómie, Ekonomická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Tajovského 10, 975 90 Banská Bystrica
E-mail: jan.kollar@umb.sk, barbora.mazurova@umb.sk

jeden za najdôležitejších makroekonomických cieľov. Z tohto dôvodu je vhodné skúmať a nachádzať súvislosti medzi zdrojmi ekonomického rastu. Zámerom vedeckej štúdie je analyzovať a kvantifikovať podiel prírastku jednotlivých zložiek agregátneho dopytu na celkovom ekonomickom raste v krajinách V4 a tieto zistenia vzájomne dynamicky komparovať. V príspevku sa venujeme empirickej stránke ekonomického rastu. Predmetom našej analýzy sú ekonomiky krajín V4, ktoré majú k sebe blízko z hľadiska historického a kultúrneho vývoja, ale aj geografického postavenia v rámci Európskej únie.

Kľúčové slová: hrubý domáci produkt, V4, ekonomický rast, zložky agregátneho dopytu

Úvod

Členské štáty Európskej únie prechádzajú neustálymi zmenami, ktoré ovplyvňujú existenciu a fungovanie jednotlivých ekonomických subjektov v nich a zároveň výkonnosť jednotlivých ekonomík. Napriek rastúcej výkonnosti a klesajúcej nezamestnanosti v krajinách Vyšehradskej skupiny, obyvatel'ov tohto regiónu stále viac trápi nižšia životná úroveň, v ktorej zaostáva nie len za bohatšími a výkonnejšími ekonomikami (napr. Nemeckom, Francúzskom), ale aj za ekonomicky porovnateľnými, ako je napr. Slovinsko. Existujú však aj značné rozdiely medzi krajinami v rámci samotnej Vyšehradskej skupiny. Z porovnania ekonomickej úrovne týchto krajín vyplynulo, že v roku 2015 dosiahla Česká republika 84 %, Slovensko 76 %, Poľsko 69 % a Maďarsko len 68 % priemeru EÚ v HDP na obyvateľa podľa parity kúpnej sily. Podobné poradie odráža aj vývoj životnej úrovne v týchto krajinách – kým najvyššia je v Českej republike, najnižšia je v Maďarsku (Eurostat).

Meranie výkonnosti je dôležité tak pre ekonomickú teóriu, ako aj pre hospodársku politiku. Napriek niektorým kritikom HDP, väčšina krajín využíva pri meraní výkonnosti ekonomiky makroekonomický agregát hrubý domáci produkt. Jednou z výhod tohto ukazovateľa je práve skutočnosť, že sa používa takmer na celom svete, a teda zjednodušuje medzinárodné porovnávanie. Ďalšou prednosťou je, že pri výpočte HDP sa využívajú štatistické údaje, ktoré sú k dispozícii v danej krajine a nie je potrebné získavať údaje zo zahraničia. HDP predstavuje najkomplexnejšie meradlo celkovej úrovne výroby statkov a služieb v danej ekonomike a zároveň je meradlom toho, koľko pracovných miest dokáže daná ekonomika vytvoriť (Lisý a kol., 2013).

Ako uvádza Mankiw (2015) kvalitu životnej úrovne v danej ekonomike odzrkadľuje práve hrubý domáci produkt. Aj z toho dôvodu je ekonomický rast jeden z najdôležitejších (ak nie najdôležitejší) makroekonomických cieľov krajiny.

Ekonomickým rastom sa zaoberali ekonómovia už od dávna (Smith, 1776, Malthus, 1799, Ricardo, 1817, Mill, 1848). História modernej teórie ekonomického rastu však nie je dlhá. Ako uvádza Uramová, Hronec, Lacová (2010) prvé moderné teórie ekonomického rastu sa objavili až v prvej polovici 20. storočia, kedy jednotlivé školy hľadali príčiny jeho spomaľovania a nové zdroje, resp. možnosti ekonomického rastu do budúcnosti (keynesovské, nekeynesovské a neoklasické teórie ekonomického rastu). Koncom 20. storočia sa začali formovať nové teórie ekonomického rastu, ktoré zdôrazňujú potrebu zabezpečenia dlhodobého a vyváženého ekonomického rastu založeného na nových faktoroch (napr. na využívaní ľudského potenciálu, inovácií, technológií). Ide o tzv. teórie endogénneho rastu. V súčasnosti sa viacerí autori zaoberajú otázkami kvality ekonomického rastu a jeho zdrojov

(Barro, Sala-i-Martin, 2004, Varadzin a kol., 2004, Helpman, 2005, Lisý a kol., 2011, Drobiszová a Machová, 2014 a ďalší).

V krátkom časovom horizonte je pre vývoj makroekonomickej rovnováhy a ekonomického rastu určujúca predovšetkým dopytová stránka ekonomiky. Vývoj jednotlivých zložiek agregátneho dopytu (výdavky domácností a vládnych inštitúcií na konečnú spotrebu, tvorba hrubého kapitálu a saldo vývozu a dovozu tovarov a služieb) je ovplyvnený množstvom rôznych faktorov, ktoré menia jeho štruktúru a determinujú rast HDP. Niektoré zložky agregátneho dopytu (napr. výdavky na spotrebu domácností) môžeme považovať za relatívne stabilné, iné (napr. zásoby alebo investície do fixného kapitálu) sú premenlivejšie. Zahraničný obchod je okrem vnútorných faktorov ovplyvnený vývojom vo svete a dopytom v krajinách zahraničných obchodných partnerov (Spěvák a kol., 2012). Analýzou agregátneho dopytu vo vzťahu k ekonomickému rastu sme sa zaoberali v predchádzajúcom čísle časopisu Mladá veda (Mazúrová, Kollár, 2016). Analyzovali sme štruktúru HDP na Slovensku z hľadiska dopytovej stránky ekonomiky a kvantifikovali sme podiel prírastku jednotlivých zložiek agregátneho dopytu na celkovom ekonomickom raste SR.

Na základe získaných poznatkov sme si stanovili zámer vedeckej štúdie, ktorým je analýza a kvantifikácia podielu prírastku jednotlivých zložiek agregátneho dopytu na celkovom ekonomickom raste v krajinách V4 a vzájomná komparácia týchto zistení. V príspevku sa venujeme empirickej stránke ekonomického rastu, predmetom našej analýzy sú ekonomiky krajín V4. V rámci analytickej časti využívame metodologický prístup podľa Lisého a kol. (2011) a údaje čerpáme zo zdrojov Eurostatu a OECD.

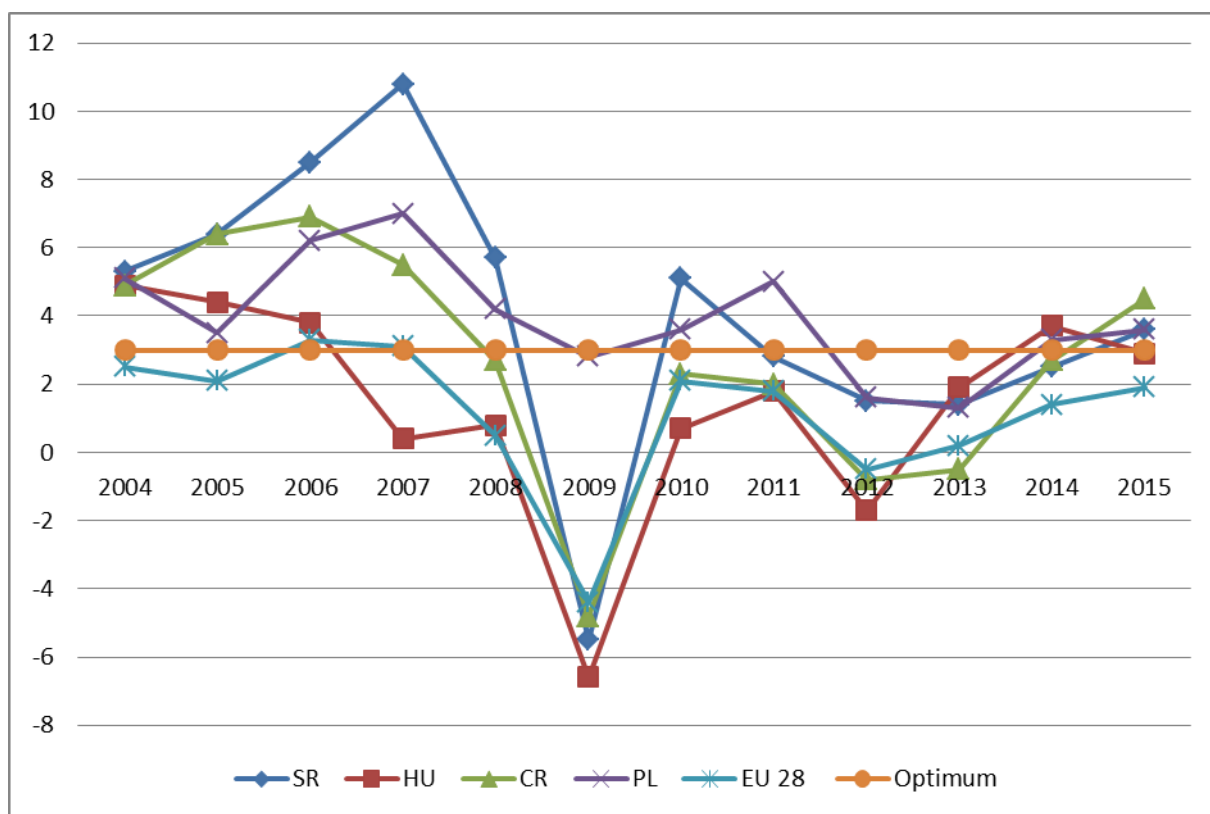
Praktické aspekty ekonomického rastu krajín V4

Vyšehradská skupina (V4) predstavuje neformálne zoskupenie 4 stredoeurópskych krajín – Slovenskej republiky, Českej republiky, Maďarskej republiky a Poľskej republiky s celkovým počtom obyvateľov viac ako 64 mil. Ide o neformálnu regionálnu štruktúru 4 členských krajín EÚ a NATO, ktoré sa hlásia k rovnakým hodnotám, majú spoločnú históriu, kultúru a geografické postavenie. V4 je dynamickým regionálnym zoskupením členských krajín EÚ, ktoré vytvára priestor pre posilňovanie koordinačného a konzultačného mechanizmu s cieľom nachádzať spoločné pozície a stanoviská v aktuálnych otázkach zahraničnej a európskej politiky, regionálneho rozvoja, hospodárskej a kultúrnej spolupráce (Ministerstvo zahraničných vecí a Európskych záležitostí Slovenskej republiky).

Tento región s rozlohou viac ako 533 tis. km² sa vyznačoval v roku 2015 ekonomickou úrovňou 13 tis. EUR per capita, pričom priemerná životná úroveň krajín EÚ 28 bola 26,5 tis. EUR per capita.

Všeobecne akceptovaným makroekonomickým indikátorom, ktorý súhrnne reprezentuje výkonnosť ekonomiky ako celku je tempo rastu reálneho HDP. Z jeho vývoja je možné vyvodiť viaceré konzekvencie pre hospodársku prax. Nakoľko krajiny V4 môžeme považovať za viac alebo menej otvorené ekonomiky je zrejmé, že ich ekonomický rast závisí vo veľkej miere aj od vonkajších vzťahov, ktorých vplyvy si vyžadujú racionalitu a určitú stálosť hospodárskej politiky.

V grafe 1 znázorňujeme vývoj tempa rastu reálneho HDP v krajinách V4 a vývoj priemerného tempa rastu reálneho HDP v krajinách Európskej únie (28) v období rokov 2004 až 2015. Pre lepšiu ilustráciu je v grafe 1 vyznačené aj ideálne, resp. optimálne medziročné tempo rastu reálneho produktu, ktoré je podľa OECD na úrovni 3 %. Ako uvádza Kliková a Kotlán (2012) táto veličina je získaná na základe podrobných makroekonomických analýz a empirických výskumov a je priemernou hodnotou pre vyspelé ekonomiky OECD a existujúce rozdiely medzi jednotlivými krajinami nereflektuje.

Graf 1 – Vývoj tempa rastu reálneho HDP v krajinách V4 a EÚ
Zdroj: vlastné spracovanie podľa Eurostatu

Kým pred vstupom do Európskej únie v roku 2004 uplatňovali krajiny Vyšehradskej skupiny viac alebo menej homogénnu hospodársku stratégiu, po vstupe do EÚ sa pod vplyvom vnútorných a vonkajších zmien ich ekonomické smerovanie vyvíjalo diferencovane. Predovšetkým vývoj Maďarskej ekonomiky sa značne odchýlil od ostatných krajín v regióne, čo spôsobilo pomalší ekonomický rast v Maďarsku ešte pred hospodárskou krízou.

Z perspektívy rastu a konvergenie založenej na vnútorných faktoroch (investície, spotreba) a vonkajších faktoroch (tok kapitálu, obchod) je evidentné, že dôsledky hospodárskej krízy zvládli lepšie členské krajiny, ktoré produkovali vysoký, ale nie „prehriaty“ ekonomický rast, dosahovali zodpovedajúci stupeň vnútornej a vonkajšej finančnej stability, nízky deficit štátneho rozpočtu a relatívne zdravý vývoj verejných financií. Z krajín V4 bolo takouto ekonomikou Poľsko, ktoré sa tiež vyznačuje menšou súkromnou zadlženosťou. Z tohto dôvodu sa Poľsko ako jediná krajina zo skupiny V4 „neprepadla“ do mínusových hodnôt a v roku 2009 dosahovala najvyšší rast HDP spomedzi všetkých krajín

EÚ. Napriek tomu, ani v prípade Poľska nemožno hovoriť o „hospodárskom zázraku“, pretože pokles rastu bol okolo 5 percentuálnych bodov, čo je porovnateľné s poklesom rastu HDP v Španielsku, Portugalsku, Francúzsku a Maďarsku. Aj keď sa Poľsku dodnes nepodarilo dostať na úroveň potenciálneho produktu (stanoveného na 4 až 4,5 % rastu HDP) môžeme skonštatovať, že sa vyznačuje najväčšou stabilitou ekonomického rastu a zároveň najlepšou ekonomickou kondíciou (s výnimkou Českej republiky) spomedzi všetkých krajín V4. Dôvodov je hneď niekoľko: floating exchange rate – depreciácia poľskej meny vytvorila zahraničný dopyt po lacnejších tovaroch a službách, čím vzrástol export a teda HDP, menej rozvinutý bankový sektor spôsobil, že poľské banky neinvestovali do finančných inovácií a vyhli sa „toxickým aktívam“, menšia otvorenosť poľskej ekonomiky (za roky 2011 až 2015 priemerne 94 % HDP) v porovnaní s ostatnými krajinami V4 (napr. priemerná otvorenosť SR bola v rokoch 2011 až 2015 až 180 %), a tým aj menšia závislosť od zahraničného obchodu, rozsiahly domáci trh, konsolidácia verejných financií a prísnejšia úverová politika (www.visegradgroup.eu).

Krízou najviac postihnutou krajinou bolo Maďarsko, ktoré čelilo 20 až 25 % prepadu zahraničného dopytu a zároveň najväčšiemu poklesu domáceho dopytu spomedzi všetkých krajín V4. Z tohto dôvodu bolo aj ožiovanie ekonomiky po kríze pomalšie v porovnaní s ostatnými krajinami Vyšehradskej skupiny.

Slovenská ekonomika sa po vstupe do EÚ vyznačovala hospodárskou konjunktúrou a v roku 2007 dosiahla tempo rastu reálneho HDP až 10,8 %, čím vysoko presiahla hospodársky rast krajín V4, ale aj priemer krajín EÚ v danom období. Ako extrémne otvorená ekonomika sa nevyhla prudkému prepadu zahraničného obchodu na prelome rokov 2008 a 2009. Export poklesol o 16,5 % a to prispelo k prehĺbeniu recesie na Slovensku. Vďaka „šťastnému načasovaniu“ vstupu SR do Európskej menovej únie a prijatia eura v roku 2009 došlo v roku 2010 na Slovensku k najvýraznejšiemu hospodárskemu oživeniu spomedzi všetkých krajín V4. Ďalším dôvodom boli finančné stimuly, ktoré pomohli prekonať dôsledky krízy na Slovensku.

Česká republika sa vyznačuje, podobne ako Slovensko, vysokou mierou otvorenosti. Z tohto dôvodu aj v Čechách práve pokles exportu spôsobil prepád ekonomiky v roku 2009. V porovnaní so slovenskou ekonomikou, ktorá sa v predkrízovom období „prehrievala“, nebol pokles tempa rastu reálneho HDP v Českej republike až taký výrazný. Na druhej strane, sa práve vďaka exportu podarilo oživiť českú ekonomiku v pokrízovom období relatívne rýchlo a úspešne.

Z údajov v grafe 1 vyplýva, že tempá rastu HDP v krajinách V4 v minulom roku oscilovali okolo naznačeného optima OECD, čo dokazuje že tieto ekonomiky prispievajú k stabilizácii hospodárskeho vývoja EÚ.

Empirická analýza zložiek agregátneho dopytu

Agregátny dopyt (aggregate demand – AD) predstavuje celkové množstvo výstupu, ktoré sú (domácnosti, podniky, vláda a zahraničie) schopní kúpiť v danom časovom období pri určitej cenovej hladine. Zahŕňa celkové výdavky jednotlivých ekonomických subjektov na nákup finálnych tovarov a služieb, a teda predstavuje reálny HDP. Lisý a kol. (2011) sa zaoberal

otázkou, akým podielom prispeli jednotlivé zložky agregátneho dopytu k rastu HDP počas sledovaného obdobia. Aby zodpovedal danú otázku, vychádzal zo vzťahu, kde:

$$AD (HDP_t) = Y_t = C_t + I_t + G_t + NX_t, \text{ resp. } HDP_{t-1} = Y_{t-1} = C_{t-1} + I_{t-1} + G_{t-1} + NX_{t-1}$$

Po úprave rovnice výpočtu tempa rastu HDP dostaneme:

$$\frac{\Delta Y}{Y} = \frac{\Delta C}{C} \cdot \frac{C}{Y} + \frac{\Delta I}{I} \cdot \frac{I}{Y} + \frac{\Delta G}{G} \cdot \frac{G}{Y} + \frac{\Delta NX}{NX} \cdot \frac{NX}{Y}$$

Ak označíme tempá rastu jednotlivých zložiek AD ako g_y , g_c , g_i , g_g , g_{nx} , môžeme zapísať:

$$g_y = \frac{C}{Y} \cdot g_c + \frac{I}{Y} \cdot g_i + \frac{G}{Y} \cdot g_g + \frac{NX}{Y} \cdot g_{nx}$$

Z rovnice je zrejmé, že tempo rastu produktu je zložené z temp rastu jednotlivých zložiek agregátneho dopytu, pričom váhami týchto temp sú podiely jednotlivých zložiek na HDP (Lisý, J. a kol., 2011).

V tabuľke 1 prezentujeme priemerný podiel jednotlivých zložiek agregátneho dopytu na HDP v krajinách V4 v období rokov 2004 až 2015, teda po vstupe týchto krajín do EÚ až po súčasnosť.

Country/Components of GDP	C	I	G	NX
SR	57,05	23,84	18,45	0,66
CZ	48,44	27,14	19,83	5,12
PL	61,41	20,13	18,38	0,15
HU	52,86	22,64	21,11	4

Tabuľka 1 – Percentuálny podiel jednotlivých zložiek agregátneho dopytu na HDP v krajinách V4 (priemer za obdobie rokov 2004 až 2015)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa dát Eurostatu

Na základe výsledkov analýzy sekundárnych údajov môžeme konštatovať, že štruktúra HDP sa menila v sledovaných krajinách a období rokov 2004 až 2015 len mierne. Dlhodobu najstabilnejšou a najväčšou zložkou HDP je súkromná spotreba domácností (C), ktorá tvorila v krajinách V4 od 48 % v Českej republike do 61 % v Poľsku.

Spotreba domácností má vo všeobecnosti rastúci trend v čase. V období krízy však rástli tieto výdavky pomalšie. Viaceré vedecké štúdie potvrdzujú, že po roku 2009 vzrástla preferencia slovenských domácností vo vytváraní úspor. Súvisí to predovšetkým so zhoršovaním sa situácie na trhu práce, zvyšujúcou sa neistotou budúceho príjmu a následne s možným zvyšovaním sa rizika chudoby (Pauhofová, Martinák (2014). Tieto tvrdenia majú s istým zjednodušením platnosť aj pre ďalšie krajiny Vyšehradskej skupiny.

Druhou najväčšou zložkou HDP sú hrubé investície podnikov (I), ktoré sú menej stabilné oproti súkromným výdavkom domácností. Investície sú zložkou AD, ktorá má schopnosť generovať nielen krátkodobé efekty na národné hospodárstvo a ovplyvňovať reálne

premenné ako HDP a zamestnanosť, ale vďaka kapacitotvornému účinku môžu prispievať aj k zvyšovaniu potenciálu ekonomiky z pohľadu endogénnych možností, čo nie je v hospodárskej praxi vždy reflektovaný fakt (Mazúrová, Kollár, 2016).

Podobne ako súkromnú spotrebu, aj investičnú činnosť podnikov ovplyvnila a spomalila hospodárska kríza. Na Slovensku bol najväčší pokles zaznamenaný práve v roku 2009, kedy sa v ekonomike prejavili dôsledky hospodárskej krízy a investície podnikov klesli takmer o 3 mld. eur, čo viedlo aj k spomaleniu tempa rastu HDP. V sledovanom období rokov 2004 až 2015 tvorili hrubé investície podnikov od 20 % HDP v Poľsku do 27 % HDP v Českej republike. Je teda zrejmé, že kým v Poľsku tvorí väčší podiel HDP práve vysoká spotreba domácností (oproti súkromnej spotrebe ČR), v Českej republike tvoria pomerne väčší podiel na HDP investície podnikov (oproti hrubým investíciám v Poľsku).

Výška vládnych výdavkov ako súčasti AD závisí od toho, akou mierou sa v spoločnosti angažuje samotný štát. V krajinách V4 je ich podiel na HDP pomerne stály, v sledovanom období v priemere od 18 % v Poľsku a na Slovensku po 21 % v Maďarsku.

Problematickou vládnych výdavkov, ich vývojom a štruktúrou v rokoch 1997 – 2011 sme sa zaoberali napríklad: Mazúrová, Kollár (2015), Mazúrová, Kollár (2016). Na základe dostupnej databázy OECD sme rozčlenili vládne výdavky podľa funkčnej klasifikácie COFOG („Classification of the Functions of Government“) na produktívne a neproduktívne v závislosti od ich vzťahu k ekonomickému rastu. Zistili sme, že počas sledovaného obdobia bola podstatná časť vládnych výdavkov SR koncentrovaná do produktívnych oblastí národného hospodárstva, ktoré ovplyvňujú hospodársky rast pozitívne.

Komponent čistý export je v nami sledovanom období najmenej stabilnou zložkou AD. Na základe spracovaných sekundárnych údajov sme zistili, že v Českej republike a v Maďarsku sa v sledovanom období podieľal export v priemere 4 až 5 % na HDP, kým na Slovensku a v Poľsku to bolo len takmer 0 až 1 % na HDP. Poľsko je v porovnaní so SR menej otvorenou ekonomikou. Napriek tomu je podiel čistého exportu na HDP v SR nízky. Túto skutočnosť je možné vysvetliť faktom, že čistý export je z hľadiska metodológie kvantifikovaný ako rozdiel medzi hodnotami exportu a importu. Z toho vyplýva, že čím je nižšia závislosť realizovaných exportov od importov, podiel exportu na HDP je vyšší. V našich úvahách nás utvrdzujú viaceré štúdie, ktoré sa zaoberajú medzinárodným obchodom v otvorených ekonomikách v súčasnosti a empiricky približujú daný vývoj. Ako príklad môžeme uviesť štúdiu Národnej banky Slovenska, podľa ktorej „je možné konštatovať, že v súvislosti s charakterom medzinárodného obchodu Slovenska s ohľadom na exportné komodity existuje vysoká náročnosť exportu na importoch, čoho vyústením je výrazne nižší podiel exportu na samotnom HDP v rokoch 2005 až 2012“ (www.nbs.sk).

Ako sme uviedli vyššie, veľká otvorenosť slovenskej a českej ekonomiky spôsobila prepád týchto ekonomík v roku 2009. Malé otvorené ekonomiky ako napr. SR a ČR sú značne ovplyvňované ekonomickým vývojom zahraničných partnerov. To so sebou prináša pozitívny „lokomotívový“ efekt v období konjunktúry, ale aj negatívny dopad recesie vyvolanej mimo týchto ekonomík (napr. prepád v období krízy v roku 2009). O výhodách a možných rizikách stále viac sa otvárajúcej ekonomiky pojednávajú napr. Slaný a Žák (1999), Jurečka a kol. (2013). Okrem iného konštatujú, že tak, ako na jednej strane môže pokles zahraničného obchodu prispieť k recesii v domácej ekonomike, na strane druhej, jeho rast môže viesť k

stabilizácii národného hospodárstva bez toho, aby vláda ekonomiku podporovala intervenciami, ktoré neopodstatnene zaťažujú štátny rozpočet.

V nasledujúcej časti v súlade so zámerom state kvantifikujeme podiel prírastku jednotlivých zložiek agregátneho dopytu na ekonomickom raste krajín V4 v sledovanom období, pričom sa opierame o spomínané matematické vzťahy (podľa Lisého, 2011). Výsledky matematických výpočtov pre jednotlivé krajiny V4 a ich komparáciu prezentujeme v nasledujúcich tabuľkách. Je nutné pripomenúť, že kým v štatistikách Eurostatu sa používa ukazovateľ tempo rastu reálneho HDP (viď graf 1), v našej analýze vychádzame z nominálnych veličín, a teda aj pri určovaní podielu jednotlivých zložiek AD na rast HDP sa vplyvu inflácie nevenujeme.

Rok/ V4 - C	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
SR	6,41	7,46	12,20	9,32	1,93	0,82	1,82	1,68	0,30	1,22	1,23
CZ	5,08	5,05	4,38	9,52	-2,80	3,03	2,25	-0,78	-0,84	-1,90	1,73
PL	9,55	5,48	6,59	9,73	-9,87	7,94	2,88	1,50	0,17	1,54	1,01
HU	4,07	-0,91	6,33	2,21	-7,90	1,33	1,58	0,19	-0,10	-0,54	1,29

Tabuľka 2 – Medziročné tempo rastu spotreby (C) podieľajúcej sa na ekonomickom raste krajín V4 (v %)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa dát Eurostatu

Tabuľka 2 porovnáva podiel spotreby domácností na ekonomickom raste krajín V4. Na základe výsledkov výpočtov môžeme konštatovať, že v období pred krízou sa pod rast HDP podpísal predovšetkým rast výdavkov na spotrebu domácností v Poľsku, Českej republike a Slovensku. V Maďarsku bolo tempo rastu spotreby v roku 2008 len 2,21 %. V roku 2009 spôsobil pokles súkromnej spotreby značné spomalenie rastu predovšetkým v Poľsku, ale aj v ďalších krajinách regiónu. Na rast HDP pôsobila táto zložka agregátneho dopytu pozitívne v roku 2009 len na Slovensku. Najvyšší nárast HDP sme zaznamenali po kríze v Poľsku, a to hneď v roku 2010. V ďalších rokoch rástlo tempo spotreby domácností v krajinách V4 pomerne rovnako. Výnimkou bolo spomalenie ekonomického rastu spôsobené súkromnou spotrebou v rokoch 2012 až 2014 v Českej republike a v Maďarsku. V roku 2015 bol podiel spotreby na ekonomickom raste vo všetkých krajinách V4 takmer rovnaký, avšak neporovnateľne nižší oproti rokom pred hospodárskou krízou.

V tabuľke 3 prezentujeme podiel hrubých investícií podnikov na HDP v krajinách V4 v skúmanom období.

Rok/ V4 - I	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
SR	5,33	3,64	4,74	2,72	-4,61	1,57	2,89	-2,13	-0,15	0,63	2,82
CZ	3,62	2,92	4,42	3,68	-4,37	1,24	0,80	-1,02	-1,44	-0,49	2,11
PL	3,49	3,08	4,69	3,66	-4,95	1,91	1,38	-0,41	-0,71	1,67	1,17
HU	1,71	-0,11	2,48	0,90	-3,88	-1,42	-0,07	-0,76	1,55	1,76	0,57

Tabuľka 3 – Medziročné tempo rastu investícií (I) podieľajúcich sa na ekonomickom raste krajín V4 (v %)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa dát Eurostatu

Z údajov v tabuľke 3 je zrejmé, že investície podnikov predstavujú v porovnaní so spotrebou domácností menej stabilnú zložku agregátneho dopytu. V období pred krízou bolo tempo rastu súkromných investícií podnikov v krajinách regiónu Vyšehradskej skupiny porovnateľné. Výnimkou bolo Maďarsko, kde bol podiel tejto zložky agregátneho dopytu nižší (v roku 2006 pôsobili investície na HDP negatívne). Pod recesiou v ekonomikách V4 sa v roku 2009 podpísal aj prepád hrubých investícií podnikov (najvýraznejšie v Poľsku). V roku 2010 a 2011 sa tempo rastu investícií v týchto krajinách aj vplyvom fiškálnych stimulov zvyšovalo (menej v Maďarsku). V roku 2012 začali výdavky podnikov na investície opäť klesať a tempo ekonomického rastu znižovať (najvýraznejšie na Slovensku). V roku 2013 bolo tempo rastu investícií pozitívne len v Maďarsku a naďalej rástlo. V ostatných krajinách začali prispievať investície k ekonomickému rastu až od roku 2014, v Českej republike od roku 2015.

V tabuľke 4 prezentujeme podiel vládnych výdavkov na ekonomickom raste v krajinách V4 v sledovanom období.

Rok/ V4 – G	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
SR	1,70	2,98	1,94	2,97	1,91	1,57	0,05	-0,13	0,57	1,11	0,78
CZ	2,22	1,86	1,20	2,69	0,01	0,84	0,12	-0,68	-0,17	-0,50	0,88
PL	3,00	2,08	1,21	3,68	-2,69	2,70	-0,13	0,29	0,52	0,84	0,45
HU	1,85	0,12	0,99	1,73	-2,46	0,49	-0,32	-1,04	0,08	1,04	0,55

Tabuľka 4 – Medziročné tempo rastu vládnych výdavkov (G)
podieľajúcich sa na ekonomickom raste krajín V4 (v %)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa dát Eurostatu

Vládne výdavky sú ďalšou zložkou agregátneho dopytu, ktorá prispievala k ekonomickému rastu v predkrízovom období pozitívne. Treba podotknúť, že v stati nehodnotíme sekundárne vplyvy rastu vládnych výdavkov na zadlženosť ekonomiky, čo nie je nezanedbateľná skutočnosť. Najvyššie tempá rastu vládnych výdavkov zaznamenalo v tomto období Poľsko, najnižšie Maďarsko. V roku 2009 sa tempo rastu vládnych výdavkov spomalilo na Slovensku len mierne, výraznejšie v Českej republike a v Poľsku a Maďarsku pôsobilo na ekonomický rast dokonca negatívne. V roku 2010, keď rástla podpora ekonomík zo strany vlád krajín V4, sa prejavila rastúca tendencia tohto agregátu na celkovom raste najmä v Poľsku a Maďarsku, menej v Českej republike, na Slovensku sa tempo rastu vládnych výdavkov spomalilo. V nasledujúcom období, keď sa začali prejavovať dôsledky dlhovej krízy v Eurozóne, tempo rastu vládnych výdavkov v krajinách V4 oscillovalo okolo hodnoty 0, prípadne klesalo. V roku 2015 bolo tempo rastu vládnych výdavkov od 0,45 % v Poľsku po 0,88 % v Českej republike, čo znamená, že podiel vládnych výdavkov na ekonomickom raste je v porovnaní s ostatnými zložkami agregátneho dopytu najnižší.

V tabuľke 5 prezentujeme podiel čistého exportu na ekonomickom raste v krajinách Vyšehradskej skupiny v sledovanom období rokov 2005 až 2015.

Rok/ V4 - NX	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
SR	-1,93	-0,48	2,51	-0,20	-2,40	2,50	-0,42	3,31	1,20	-0,68	-1,62
CZ	1,44	5,03	-2,19	-0,05	-1,34	0,20	1,24	0,69	0,13	1,47	4,23
PL	0,29	-0,18	0,33	-3,31	1,94	0,45	0,72	0,95	1,37	-0,08	1,31
HU	0,14	0,14	0,30	0,64	-0,54	4,21	1,31	-0,14	0,75	0,58	1,74

Tabuľka 5 – Medziročné tempo rastu čistého exportu (NX)
podieľajúceho sa na ekonomickom raste krajín V4 (v %)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa dát Eurostatu

Z údajov v tabuľke 5 je zrejmé, že čistý export je najmenej stabilnou zložkou agregátneho dopytu. Pre porovnanie Poľsko a Maďarsko sú menej otvorenými ekonomikami, kde podiel čistého exportu na ekonomickom raste je vyšší v porovnaní so Slovenskom, ktoré sa vyznačuje najvyšším stupňom otvorenosti spomedzi krajín V4. Z tejto komparácie jednoznačne vyplýva, že vysoká otvorenosť ekonomiky nemusí vždy predurčovať vysoké tempo rastu čistého exportu, ktoré bude prispievať k vyššej ekonomickej konjunktúre. Z tohto dôvodu spôsobuje čistý export v niektorých rokoch sledovaného obdobia spomalenie rastu HDP predovšetkým na Slovensku. Táto skutočnosť sa prejavila aj v roku 2009, kedy vplyvom krízy došlo k prepadu zahraničného obchodu v krajinách V4 - záporné tempo rastu tohto agregátu dosahovalo Slovensko, Česká republika a Maďarsko. Naopak v Poľsku bolo v tomto roku tempo rastu čistého exportu takmer 2 %. V období po hospodárskej kríze bol podiel čistého exportu na ekonomickom raste v krajinách V4 rôzny, pričom v niektorých ekonomikách sa prejavil na ekonomickom raste výraznejšie (napr. na Slovensku v rokoch 2010, 2012 a 2013). V roku 2015 bol podiel čistého exportu na ekonomickom raste najväčší v Českej republike (až 4,23 %), kým na Slovensku spôsobil zníženie tempa ekonomického rastu o -1,62 %.

Syntéza výsledkov

Na základe empirickej analýzy zložiek agregátneho dopytu krajín V4 a ich následnej komparácie môžeme skonštatovať, že existujú niektoré spoločné znaky, ktoré spájajú ekonomický vývoj v týchto krajinách. Pri detailnejšom posúdení však nachádzame rozdiely a špecifiká, ktoré naopak krajiny rozdeľujú. V období rokov 2005 až 2008 sme sledovali pozitívny vývoj jednotlivých komponentov agregátneho dopytu, a teda HDP, čo malo pozitívny vplyv na ekonomický rast v krajinách Vyšehradskej skupiny. Podiel jednotlivých zložiek HDP bol ale v týchto krajinách rôzny. Do prepuknutia krízy v tomto regióne bola „silným“ zdrojom ekonomického restu súkromná spotreba domácností a to predovšetkým v Poľsku a Slovenskej republike. Na Slovensku, v Poľsku, ale aj v Českej republike sa pod ekonomický rast v predkrízovom období podpísali aj hrubé investície podnikov, pri ktorých sme zaznamenali značné medziročné prírastky. Vládne výdavky sa vyvíjali v tomto období približne rovnako (v Maďarsku bolo ich tempo rastu pomalšie), čo vyplýva aj z ich percentuálneho podielu na HDP v absolútnom vyjadrení. Hodnota čistého exportu v sledovaných ekonomikách v predkrízových rokoch kolísala, pričom pozitívny vplyv na ekonomický rast v každom roku sme zaznamenali iba v Maďarsku. Výraznejšie spomalenie tohto komponentu sme zaznamenali v roku 2008 v Poľsku.

V roku 2009, keď sa prejavili dôsledky hospodárskej krízy aj v regióne V4, sme zaznamenali výrazný prepád a spomalenie vývoja jednotlivých zložiek HDP v medziročnom porovnaní. Značný pokles domácej spotreby zaznamenalo v tomto roku Poľsko, ktoré sa vyznačuje najväčším vnútorným trhom. Zníženie výkonnosti ekonomík V4 spôsobil aj pokles investičnej aktivity podnikov v týchto krajinách. Najvýraznejší medziročný pokles tohto komponentu HDP sme zaznamenali v Poľsku a Českej republike. Medziročná zmena objemu vládnych výdavkov prispela k podpore ekonomického rastu v roku 2009 na Slovensku a v Českej republike. Čistý export sa stal zdrojom ekonomického rastu v tomto roku len v Poľsku, čím prispel k miernejšiemu prepádu poľskej ekonomiky v období krízy.

Obdobie od roku 2010 až po súčasnosť sa vyznačuje konjunktúrou a „oživením“ ekonomického rastu v celom regióne, čomu nasvedčuje aj vývoj jednotlivých komponentov HDP. Aj keď sa stratégie hospodárskych politík jednotlivých krajín V4 líšia, existuje vzájomná pozitívna korelácia medzi ekonomickým rastom týchto krajín a ekonomickým rastom EÚ. Je ale potrebné zdôrazniť, že aj keď sa podiel komponentov HDP na ich ekonomickom raste zvyšuje, tak okrem agregátu čistý export sa už tempá rastu jednotlivých zložiek HDP nedostali na úroveň pred krízou v roku 2009. Takýto vývoj však s ohľadom na naznačené „prehrievanie“ ekonomík v predkrízovom období pokladáme za „normálny“, resp. očakávaný. Z dlhodobej perspektívy je nevyhnutné vytvárať predpoklady pre rast potenciálneho produktu, a to predovšetkým efektívnejším využívaním existujúcich zdrojov.

Záver

Ekonomický rast je jedným z tradičných cieľov hospodárskej politiky, pretože jeho vývoj determinuje ďalšie ekonomické ukazovatele, ktoré vplyvajú na životnú úroveň obyvateľov v krajine. V štúdiu sme sa snažili prispieť k objasneniu ekonomického rastu v krajinách V4 cez vývoj jednotlivých komponentov agregátneho dopytu. Naším zámerom bolo analyzovať a kvantifikovať podiel prírastku jednotlivých zložiek agregátneho dopytu na celkovom ekonomickom raste v krajinách V4 a tieto zistenia vzájomne porovnať.

Na základe výsledkov analýzy sme dospeli k viacerým záverom. Potvrdili sme, že najstabilnejšou zložkou HDP v krajinách V4 sú súkromné výdavky na spotrebu domácností, aj keď v posledných rokoch dochádza k zmene spotrebiteľského správania (opatrnosť), čo vedie k spomaleniu rastu tohto agregátu. Domnievame sa, že adaptovanie sa sektora domácností na podmienky nestabilného ekonomického vývoja v posledných rokoch je prirodzené a racionálne. Za závažnejší problém pokladáme kolísavý vývoj súkromných investícií podnikov v sledovaných krajinách. Máme za to, že subjekty hospodárskej politiky by sa mali zaoberať identifikáciou a eliminovaním bariér, ktoré obmedzujú investičnú aktivitu podnikov. Je potrebné zvoliť dlhodobú prorastovú stratégiu, ktorá by umožňovala podnikom perspektívne sa rozvíjať v novodobých podmienkach. Domnievame sa, že existujúce rezervy malých a stredných podnikov sú napriek pozitívnym efektom nielen na pracovnom trhu v krajinách V4 v úzadí politických preferencií.

Vládne výdavky, ktoré sa podieľajú na ekonomickom raste zväčša pozitívne, sú citlivou témou predovšetkým v súvislosti s fiškálnou konsolidáciou. V rámci štátu sme sa venovali tejto problematike najmä z pohľadu agregovaných dát, ale zároveň sme uviedli odkazy na publikované práce, v ktorých sa zaoberáme analýzou vládnych výdavkov vo

vzťahu k ekonomickému rastu, ale aj z pohľadu sociálnej politiky a zadĺženia detailnejšie. Máme za to, že je aj naďalej nevyhnutné prehodnocovať ich štruktúru s cieľom efektívnejšej alokácie verejných zdrojov nielen na Slovensku, ale vo všetkých krajinách Vyšehradskej skupiny.

S ohľadom na charakter ekonomiky Slovenska a Českej republiky je čistý export významným komponentom HDP. Na druhej strane, ich „závislosť“ na zahraničnom obchode sa predovšetkým v období krízy prejavila na ekonomickom raste značne negatívne. Jeho vývoj je ovplyvnený vývojom ekonomík zahraničných partnerov a ako zložka AD je značne nestabilný. Napriek tomu považujeme zahraničný dopyt za podstatný zdroj ekonomického rastu, čo sa potvrdilo aj v podstatne menej otvorenej ekonomike Poľska. Je preto dôležité podporovať konkurencieschopnosť krajín Vyšehradskej skupiny v medzinárodnom obchode nielen v rámci európskeho regiónu, ale aj v svetovom meradle.

Vzhlľadom na zistené podobnosti, ale aj odlišnosti krajín V4 sa domnievame, že budúci výskum je vhodné smerovať do oblastí, ktoré sú predmetom detailného posudzovania ako vnútorných, tak aj vonkajších faktorov, ktoré ovplyvňujú vývoj jednotlivých komponentov HDP a tým aj životnú úroveň v týchto krajinách. Vzájomná blízkosť a podobnosť krajín V4, spoločná história a štandardne dobré susedské vzťahy by mali byť východiskom ešte užšej spolupráce týchto krajín. Ich „jednotnosť“ voči väčším a silnejším ekonomikám je nevyhnutným predpokladom ďalšieho rozvoja tohto regiónu.

Tento článok odporúčala na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
doc. Ing. Jana Marasová, PhD.

Použitá literatúra:

1. European statistics. [online]. [Cit. 27.6.2016] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat>
2. JUREČKA, V a kol. 2013. *Makroekonomie*. Praha : Grada Publishing, 2013. 352 s. ISBN 978-80-247-4386-8
3. KLIKOVÁ, CH., KOTLÁN, I. a kol. 2012. *Hospodárska politika*. 3. vyd. Ostrava : Sokrates, 2012. 293 s. ISBN 978-80-86572-76-5
4. KOLLÁR, J., MAZÚROVÁ, B. 2016. *Analýza agregátneho dopytu vo vzťahu k ekonomickému rastu*. In: Mladá veda – Young Science [elektronický zdroj], č. 1, 4. ročník. Prešov: UNIVERSUM spol. s.r.o., 2016. ISSN 1339-3189
5. LISÝ, J. a kol. 2011. *Ekonomický rast a ekonomický cyklus*. Bratislava : Ekonomická univerzita. 273 s. ISBN 978-80-8078-405-8
6. LISÝ, J. a kol. 2013. *Makroekonomická rovnováha a nerovnováha*. Bratislava : Iura Edition, spol. s.r.o., 2013. 207 s. ISBN 978-80-8078-588-8
7. MANKIW, N. G. 2013. *Macroeconomics*. 8. vyd. New York : Worth Publishers, 2013. 623 p. ISBN-13: 978-1-4641-2167-8
8. MANKIW, N. G. 2015. *Principles of economics*. 7. edition. Cambridge : Harvard University. 686 p. ISBN-13: 978-1-285-16587-5
9. MAZÚROVÁ, B., KOLLÁR, J. 2015. The importance of government spending in context of fiscal policy. *Proceedings of the 1st international conference: European Fiscal dialog 2015: Current Issues of Fiscal policy*. Praha : Newton College. ISBN: 978-80-87325-05-6
10. MAZÚROVÁ, B., KOLLÁR, J. 2016. Unproductive government expenditure in context of fiscal policy. In: *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. SGEM – Conference on political sciences, law, finance, economics and tourism*. Volume I. pp. 761-772. ISBN 978-619-7105-51-3

11. Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR. [online]. [Cit. 11.10.2016] Dostupné z: <https://www.mzv.sk/>
12. OECD statistics. [online]. [Cit. 15.10.2016] Dostupné z: <http://stats.oecd.org/>.
13. PAUHOFOVÁ, I., MARTINÁK, D. 2014. *Agnoskácia stratifikácie príjmov obyvateľov na Slovensku*. Working papers. Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2014. 40 s. ISSN 1337-5598
14. SLANÝ, A., ŽÁK, M. 1999. *Hospodárska politika*. Praha : C. H. Beck, 1999. 271 s. ISBN 80-210-2475-5
15. SPĚVÁČEK, V., ROJÍČEK, M., VINTROVÁ, R., ZAMRAZILOVÁ, E., ŽDÁREK, V. 2012. *Makroekonomická analýza*. Praha : Linde Praha a.s., 2012. 608 s. ISBN 978-80-86131-92-4
16. URAMOVÁ, M., HRONEC, M., LACOVÁ, Ž. 2010. *Makroekonómia I*. Banská Bystrica : EF UMB, 2010. 277 s. ISBN 978-80-557-0043-4
17. Visegradgorup. [online]. [Cit. 11.10.2016] Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/>